

Валентина КРУПА,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри фізичної терапії, ерготерапії,
фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій
університету «Україна», м. Хмельницький

ПСИХОЛОГІЧНА ТА МЕДИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

У статті розглянуто проблеми психологічної, медичної реабілітації учасників бойових дій, а також технології та основні принципи проектування і впровадження реабілітаційних заходів по відновленню психічного та загального здоров'я учасників АТО.

***Ключові слова:** реабілітація, психологія, бойові дії, лікування, психічні стани, мобілізація, тактична медицина, учасники військових конфліктів.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Необхідність розв'язання проблем реабілітації учасників АТО нині є одним з найбільш важливих питань, якій приділяється велика увага в засобах масової інформації та яке виноситься на порядок денний засідань урядових комітетів і громадських, наукових та медичних організацій. Багатогранність завдань медичної реабілітації постраждалих в АТО потребує ефективного функціонування цієї системи як самостійного напрямку клінічної медицини. Як інформують засоби масової інформації, у МОЗ України створено окремий відділ медичної та психологічної реабілітації учасників бойових дій. Розробкою наукових програм, протоколів реабілітації, методичним керівництвом реабілітаційних закладів займаються дев'ять науково-дослідних установ, зокрема НДІ реабілітації інвалідів Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, Український НДІ медичної реабілітації та курортології (м. Одеса), Український НДІ соціальної і судової психіатрії та наркології (м. Київ); Український державний НДІ медико-соціальних проблем інвалідності. У ВНЗ працюють 11 профільних кафедр і три кафедри в закладах післядипломної освіти.

Мета статті: розкрити і розробити актуальну тему психологічної і медичної реабілітації учасників бойових дій, вивчення особливостей психологічної та медичної реабілітації у військовослужбовців, що отримали поранення в зоні АТО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розробкою програм реабілітації учасників АТО займається безпосередньо український уряд, а от кадрову підтримку надають західні союзники України, які відряджають в Україну висококваліфікованих психологів, хірургів, фізичних терапевтів, фахівців з протезування.

Міжнародна спільнота й громадські організації також допомагають українській владі в лікуванні військових, які отримали поранення або стали інвалідами після бойових дій на сході України

Не залишилися осторонь і волонтери: вони збирають кошти на придбання протезів для тих, кого війна зробила інвалідами.

За інформацією різних джерел, на сьогодні в збройному конфлікті на сході України беруть участь близько 50 тис. українських воїнів, причому за останній час значно побільшало тих, хто повертається додому інвалідами не тільки у фізичному, а й у психологічному плані. Психологи зазначають, що реабілітація має важливе значення не тільки для самих вояків, а й для всього суспільства.

Експерти акцентують увагу на психологічній адаптації, якої потребують майже всі учасники АТО й переселенці із зони військового конфлікту. Медики вважають, що у випадку недостатнього лікування з часом поствоєнні симптоми не просто повертаються, а й посилюються. Воїнів, які пережили страхіття війни, часто мучать безсоння, відсутність емоцій, дратівливість. Для того, щоб люди могли нормально адаптуватися до мирного життя, вони повинні пройти лікування. Психологи зауважують, що учасники тих страшних подій важко йдуть на контакт, адже думають, що час усевилікує і зазвичай тримають усе в собі. Війна, за словами медиків, підриває психологічне здоров'я і потреба в лікуванні з кожним днем зростає. Як інформують ЗМІ, починаючи з осені

2014 року, створюється мережа лікувальних закладів для надання допомоги постраждалим під час АТО.

У Києві відкривається центр післятравматичної реабілітації воїнів АТО. Як зазначають фахівці центру, там будуть фізично й психологічно реабілітувати бійців, поранених під час бойових дій. Центр створила група київських фізіотерапевтів і психологів. Психологи й реабілітологи намагатимуться комплексно реабілітувати поранених, відновлюватимуть психіку, привчатимуть звикати до нової кінцівки чи до її відсутності.

Останнім часом ця проблема набуває особливого значення у зв'язку з продовженням воєнного конфлікту на Сході України. Участь у бойових діях вважається стресовим чинником найвищого ступеня і інтенсивності. Тривалість участі у бойових діях, а також їх психотравма, характер яких може сприяти виникненню змін у стані психіки, які знижують ефективність діяльності особистості у бойовій обстановці, а також негативно позначаються на психічному стані військових, що повертаються до мирного життя. Особливо вразливою групою військовослужбовців є ті, які отримали поранення, що мають різні наслідки для їхнього здоров'я та повноцінного життя. У зв'язку з цим виникла гостра потреба у дослідженні особливостей психологічного благополуччя військовослужбовців та його чинників для урахування специфіки різних груп військовослужбовців у процесі їх реабілітації. Стан розроблення проблеми дослідження, вивчення феномена психологічного стану та його чинників припадає на останнє десятиліття ХХ століття. Науковий інтерес сучасних дослідників зосереджений на встановленні зв'язку психологічного стану зі станом фізичного і психосоматичного здоров'я, генетичними чинниками (М. Аргайл, Д. Лікко, А. Теллеген); зовнішніми обставинами життя: рівнем матеріального достатку, соціальним статусом (Н. Бредберн, Е. Дінер, Т. Кассер, М. Раян), віком і статтю, рівнем культури (М. Лінч), етнічною приналежністю (В. Гриценко). Разом з тим, новою, хоча актуальною, для українських реалій, тематикою дослідження є психологічний стан військовослужбовців, які певний час перебували у зоні антитерористичної

операції. Це пов'язано з тим, що соматично хворим, більшою мірою притаманні: негативна оцінка себе і свого життя; складності у встановленні позитивних стосунків з оточуючими; схильність до соціального тиску; залежність від думки інших людей при прийнятті важливих рішень; почуття невпевненості у власній здатності досягати намічених цілей; низький рівень осмисленості життя; абстрактні смисложиттєві орієнтації і слабка мотивація (2). Щоправда, у столиці, як і в більшості міст України, влада, за відсутності необхідних коштів, не завжди може допомогти. Інколи навіть знайти хороше місце для реабілітаційних центрів – проблематично.

Державні органи приділяють значну увагу проблемі реабілітації учасників АТО, але фінансові можливості державного бюджету недостатні. Разом з тим учасникам антитерористичної операції держава гарантує надання соціальної та професійної адаптації, а також забезпечення пільгових пенсійних виплат. Про це йдеться в інформації, наданій Міністерством соціальної політики України. Передбачено ряд заходів, як матеріальних так і психологічних.

Разом з тим експерти наголошують на необхідності активізації зусиль влади й громадських організацій, волонтерів і просто небайдужих людей для негайного розв'язання основних проблем реабілітації учасників бойових дій. Зокрема, для цього також потрібно об'єднати зусилля санаторно-курортних закладів, незалежно від їх відомчого підпорядкування і форми власності, науково-дослідних установ та кафедр у розробці та впровадженні заходів з реабілітації на санаторно-курортному етапі. На думку експертів, таке лікування повинні забезпечити держава, фонди соціального страхування (у повному обсязі). Необхідно проводити закупівлю реабілітаційних путівок до санаторіїв за максимально спрощеною процедурою, адже це – вимога теперішнього часу.

Психологічна реабілітація є складовою частиною медико-психологічної та загальної фізіологічної реабілітації військових, які проходять лікування у зв'язку з пораненнями, контузіїями, травмами, опіками, психічними розладами,

тому центри психологічної реабілітації потрібні в усіх регіонах, звідки здійснювали призов у зону АТО.

Якщо цього не буде зроблено, у найближчі 20 років ми матимемо великі проблеми. Не лише медики знають про «в'єтнамський» і «афганський» синдроми. У 1970-х роках у США у 25 % учасників бойових дій, які навіть не мали каліцтва, згодом загострилися різні психічні та психологічні порушення, а серед поранених і покалічених таких було 42 %, до 100 тис. ветеранів у різний час наклали на себе руки, а від 35 до 45 тис. донині ведуть замкнутий спосіб життя. Представники влади разом із громадськими організаціями та зарубіжними партнерами намагаються знайти шляхи розв'язання складної проблеми – лікування й реабілітація потерпілих. Проте неабияке значення має і своєчасне надання медичної допомоги в умовах війни (5).

Розвиток, стандартизація та впровадження тактичної медицини в Україні, термін «тактична медицина» показує її істотні відмінності від цивільної. Адже бойові умови диктують інший алгоритм дій, які необхідно застосувати для врятування життя бійців на полі бою. Саме з метою надання медичної допомоги постраждалим в зонах активного конфлікту та їхньої евакуації в безпечну зону й була розроблена тактична медицина.

Тактична медицини в Україні народилася під час революції гідності, коли за майбутнє Української держави загинули перші представники «Небесної сотні». Волонтерський рух з надання першої медичної допомоги постраждалим за дуже короткий термін набув значних масштабів уже з перших днів проведення антитерористичної операції.

Тактична медицина передбачає проведення занять з медичної підготовки за стандартами НАТО з усіма військовослужбовцями, військовими медиками, командирами та начальниками. Цією системою навчань важливо охопити також усіх військовозобов'язаних, які поповнять лави війська під час чергової хвилі часткової мобілізації. Рекомендовано забезпечити їх індивідуальними аптечками, а також створення єдиного центру, який координуватиме всю

роботу з розвитку, стандартизації і впровадження тактичної медицини в Україні (6).

Розв'язати всі проблеми лікування та реабілітації постраждалих під час воєнних дій буде нелегко, але це стане можливим при повній мобілізації зусиль державних органів, медиків, волонтерів, за підтримки зарубіжних партнерів.

Висновки. Таким чином актуальність проблеми психологічної та медичної реабілітації учасників бойових дій, її складність потребують комплексного підходу та вдосконалення у розв'язанні проблеми реабілітації, консолідації дій медиків, фізіотерапевтів, реабілітологів, хірургів, ортопедів, психологів. Тому першочерговим завданням вирішення проблеми стане можливим при повній мобілізації зусиль державних органів, медиків, волонтерів, за підтримки зарубіжних партнерів. Зокрема, для цього також потрібно об'єднати зусилля санаторно-курортних закладів, незалежно від їх відомчого підпорядкування і форми власності, науково-дослідних установ та кафедр у розробці та впровадженні заходів з реабілітації на всіх етапах реабілітації.

Список використаної літератури

1. Бороздина Г. В. Психология делового общения. М. : ИНФРА-М, 1999. 224 с.
2. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования. М. : Издательский центр «Академия», 2001. 208 с.
3. Основы педагогического мастерства : учебное пособие / И. А. Зязюн, И. Ф. Кривонос, Н. Н. Тарасевич и др. ; под ред. И. А. Зязюна. М. : Просвещение, 1989. 302 с.
4. Сухомлинский В. А. Сто советов учителю. К. : Рад. школа, 1984. 254 с.
5. Физическая тренировка в группах здоровья / Ракитина Р. И., Бованенко В. В., Буткевич Г. А., Воскресенский Б. М. К. : Здоровья, 1989. 96 с.
6. Шурхало Д. ЗМІ у збройних конфліктах сучасності. *Українські варіанти*. 1999. № 3–4
7. Щербаков А. И. Психолого-педагогическая подготовка учителя-воспитателя и пути ее оптимизации в высшей школе // Проблемы совершенствования психолого-педагогической подготовкой учителя. Л., 1980. С. 43.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Галімов А. В.

Крупа В. В. Психологическая и медицинская реабилитация участников боевых действий

У статье рассмотрены проблемы психологической, медицинской реабилитации участников боевых действий, а также основные принципы проектирования и внедрения реабилитационных мероприятий по восстановлению психического и общего здоровья участников АТО.

Ключевые слова: реабилитация, психология, боевые действия, лечение, психические состояния, мобилизация, тактическая медицина, участники военных конфликтов.

Krupa V. Psychological and Medical Rehabilitation of Participants in Combat Operations

The article deals with the problems of psychological, medical rehabilitation of participants in combat operations, as well as the technologies and basic principles of the projection and implementation of rehabilitation measures for the restoration of the mental and general health of ATO participants. Psychological rehabilitation is an integral part of the medical-psychological and general physiological rehabilitation of the military who undergo treatment in connection with injuries, contusions, traumas, burns, mental disorders. Resolving all the problems of treatment and rehabilitation of victims during military operations will not be easy, but this will be possible with the full mobilization of efforts of state authorities, doctors, volunteers, with the support of foreign partners. However, experts stress the need to intensify the efforts of authorities and civic organizations, volunteers and just indifferent people for the immediate solution of the main problems of rehabilitation of participants in hostilities. In particular, for this purpose, it is necessary to combine the efforts of sanatorium and spa establishments, regardless of their departmental subordination and form of ownership, research institutions and departments in the development and implementation of rehabilitation measures at the sanatorium and resort stage. According to experts, such treatment should be provided by the state, social insurance funds (in full). It is necessary to procure rehabilitation vouchers for sanatoria with the maximum simplified procedure, as this is a requirement of the present time. In this issue, the urgency of the problem of psychological and medical rehabilitation of participants in combat operations, its complexity requires an integrated approach and improvement in solving the problem of rehabilitation, consolidation of the actions of physicians, physiotherapists, rehabilitation specialists, surgeons, orthopedists, psychologists. Therefore, the primary task of solving the problem will be possible with the full mobilization of the efforts of state bodies, doctors, volunteers, with the support of foreign partners.

Key words: rehabilitation, psychology, combat actions, treatment, psychic states, mobilization, tactical medicine, participants in military conflicts.